

dr hab. Dorota Groffik, prof. AWF
Katedra Wychowania Fizycznego
i Adaptowanej Aktywności Fizycznej
Akademia Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki
w Katowicach

Katowice, 15.08.2021 rok

Recenzja

rozprawy doktorskiej pt.: **"Pływanie jako forma aktywności fizycznej stymulująca rozwój somatyczny i motoryczny dzieci w wieku przedszkolnym"**

Autor: mgr Wioletta Szczepaniak

Promotor: dr hab. Danuta Umiastowska, prof. US

Promotor pomocniczy: dr Joanna Ratajczak

Oryginalność, znaczenie naukowe i aplikacyjne podejmowanego tematu

Aktywność fizyczna jako jeden z niezbędnych elementów zdrowego stylu życia odgrywa dużą rolę w ontogenezie człowieka spełniając m.in. funkcje stymulatora biologicznego w okresie dzieciństwa. Poszukiwanie zatem czynników przyczyniających się do zwiększania poziomu aktywności i sprawności fizycznej człowieka staje się jednym z głównych nurtów obecnych badań w zakresie kultury fizycznej. Stymulowanie natomiast młodego organizmu do podejmowania aktywności fizycznej zaspakajając zarazem spontaniczną potrzebę ruchu dziecka, pozwala na kształtowanie pozytywnych postaw względem kultury fizycznej przez całe życie. Podjęty przez Autorkę dysertacji temat jest niezmiernie ważny. Po pierwsze wskazuje na rolę pływania jako formy rekreacyjno-sportowej w świetle rozwoju somatyczno-motorycznego dziecka przedszkolnego, po drugie pokazuje gotowy program-plan-scenariusz atrakcyjnych zajęć, których celem jest nauka pływania, dobra zabawa i kształtowanie pozytywnych postaw.

Celem pracy jest określenie poziomu sprawności fizycznej dzieci przedszkolnych uczęszczających na zajęcia z pływania w porównaniu z dziećmi uczęszczającymi na zajęcia z innych form rekreacyjno-sportowych, mianowicie karate, aikido lub tańce jak i dziećmi nieuczęszczającymi w dodatkowych zajęciach ruchowych. Problem ciekawy i aktualny. Poszukiwanie zależności pomiędzy czynnikami mającymi wpływ na podejmowanie aktywności fizycznej jest konieczne w nowoczesnym społeczeństwie, w którym zachowania sedentarne dominują w życiu codziennym.

Struktura pracy

Dysertacja zawarta jest na 168 stronach wydruku komputerowego. Tekst uzupełnia 25 wykresów, 38 tabel i 1 rysunek. Całość została podzielona na pięć rozdziałów. Pierwszy rozdział to podstawy teoretyczne pracy wprowadzające do problemu badawczego Dysertacji. Drugi rozdział to założenia metodologiczne badań własnych. Kolejne dwa to wyniki badań oraz podsumowanie, dyskusja i wnioski. Rozdział piąty natomiast stanowi obszerną część aplikacyjną pracy, w której Doktorantka opisuje autorski program pływania. Końcowa część pracy to streszczenia oraz spis bibliograficzny (152 pozycje, w tym 13 źródeł internetowych), spis tabel, wykresów i 4 załączniki. Układ dysertacji spełnia wymogi stawiane pracom naukowym na stopień doktora.

Ocena merytoryczna pracy

W pierwszych rozdziałach pracy zawarto najważniejsze pojęcia związane z tematem pracy doktorskiej poczynszy od aktywności fizycznej (AF) jako środka rozwoju somatycznego, motorycznego i psychicznego dziecka, poprzez pływanie jako formę AF rozwijającą się na przestrzeni wieków w świecie, a kończąc na programach nauczania pływania z małymi dziećmi akcentując rolę nauczyciela WF, instruktora i trenera.

Autorka dokonuje przeglądu literatury głównie polskojęzycznej cytując najważniejszych polskich teoretyków i badaczy w obszarze tematu pracy. W niektórych jednak fragmentach pracy brakuje odniesienia do najnowszych pozycji naukowych. Dla przykładu na str. 9 (trzeci akapit) cytuję zdanie: „...u dzieci pogorszeniu ulega ogólna wydolność organizmu (Woynarowska, 1980; Drabik. 1992)” Autorka odnosi się do badań sprzed 30-40 lat. A jaki jest poziom wydolności organizmu dzisiejszego dziecka? Podobnie na stronie 10, na której Autorka odwołała się jedynie do pracy „Rozwój somatyczny i motoryczny” autorstwa Przewędy z 1981 roku opisując procesy rozwojowe. Przytoczenie najnowszych obserwacji naukowych w tym obszarze byłoby cennym uzupełnieniem pracy, co zresztą czynni Autorka w innych fragmentach pracy.

W kolejnej części pracy Doktorantka przedstawia interesujący model edukacji motorycznej dziecka wg Profesora Włodzimierza Starosty. Zachęcając Doktorantkę do dyskusji podczas obrony, po uważnym zapoznaniu się z opisem modelu, w którym oparto koncepcję tu cytat: „...na dyscyplinach sportowych zapewniających optymalny i wszechstronny rozwój zdolności podstawowej jaką jest koordynacja ruchowa” interesuje mnie możliwość zastosowania opisanego modelu edukacji motorycznej w dobie pandemii ze szczególnym uwzględnieniem „lockdownu”. W jakim kierunku ma zmierzać edukacja motoryczna dziecka w

dobie pandemii i po powrocie do przedszkoli i szkół? Chciałabym poznać zdanie Doktorantki na ten temat.

Ogólnie część teoretyczna jest ciekawa i szczegółowo wprowadza do problemu badawczego. Czasami jednak skupia uwagę tylko na jednym doniesieniu, wchodząc zdaniem Recenzenta, zbyt szczegółowo w opisywanie badań. Dla przykładu w podrozdziale 1.8 „Przegląd badań nad sprawnością fizyczną dzieci w wieku przedszkolnym” Autorka w pierwszej części powołuje się na źródło Kotarkiej i Drohomireckiej z roku 2010, by w kolejnym fragmencie opisując dość szczegółowo warunki materialne rodziny czy wykształcenie rodziców w aspekcie dojrzałości biologicznej dziecka, cytuje Drohomireką i Kotarską również z roku 2010, którego to źródła nie odnajdziemy w spisie piśmiennictwa. (Zapewne nieumyślne przedstawienie nazwisk utrudnia śledzenie źródła w spisie bibliograficznym). Tak szczegółowy opis wyników Kotarkiej i Drohomireckiej na stronach 37-40, do których Autorka ponownie wraca w dyskusji swojej Dysertacji jest w tym miejscu pracy moim zdaniem zbędny.

Sugeruje również uporządkowanie niektórych treści w podrozdziale 1.8 przed ewentualną publikacją Dysertacji. Autorka opisuje badania prof. Umiastowskiej i współautorki tymi samymi słowami w dwóch miejscach strona po stronie (43-44 str.), przytaczając w pierwszym fragmencie właściwych autorów, a w drugim podając źródła autorstwa Botwiny z roku 2010. Powyżej wskazanego akapitu na ww. stronach Czytelnik odnajduje kolejny powielony fragment doniesienia Jaguckiej-Mętel i wsp. z 2013 roku, przy czym za drugim razem jest on dopisany do badań Ryszarda Botwiny. Jednak mimo pewnych uwag, część ta jest interesująca, zawiera wiele ciekawych doniesień odnoszących się do problemu badawczego.

Podrozdział 1.9 dotyczący programów nauczania pływania dzieci w Polsce i ma świecie stanowi ciekawy fragment pracy, w którym Autorka przedstawia różnorodne rozwiązania stosowane w nauczaniu pływania. Jednym z nich jest program wg McKay z 2005 roku. w którym czytamy „...w czasie nauki nie bierze się pod uwagę stanu emocjonalnego dziecka, wykonuje się bezwzględnie określone ćwiczenia”. Zapraszając do kontynuacji dyskusji ciekawi mnie jak należy rozumieć brak zainteresowania stanem emocjonalnym dziecka podczas nauki pływania? Emocje wyrażane przez dzieci są bardzo ważne i często kreują zabawę czy też ćwiczenia. Pytam zatem eksperta, który ma wiele lat doświadczenia w zakresie nauki pływania o rolę emocji w procesie edukacji dzieci.

W kolejnym rozdziale przedstawiono cel i problem badawczy, które wraz z czterema postawionymi pytaniami i jedną hipotezą stanowią uzupełniającą się całość, określając obszar badawczych poszukiwań. Wykorzystane w pracy metody i narzędzia badawcze obejmują testy

osiągnięć szkolnych, autorskie narzędzie obserwacji do oceny umiejętności i postępów dziecka jak również Wrocławski Test Sprawności Fizycznej dla dzieci w wieku 3-7 lat.

Tę część opracowano zgodnie z założeniami metodologicznymi, prawidłowo. Zabrakło jednak dookreślenia przebiegu organizacji badań. W związku z tym mam prośbę o wyjaśnienie kolejnych etapów przeprowadzenia badań w poszczególnych trzech semestrach biorąc pod uwagę dzieci uczestniczące w zajęciach z pływania, aikido, karate i w zajęciach tanecznych, jak również określając przebieg badań wśród dzieci nieuczestniczących w zajęciach dodatkowych. Czy badania z wykorzystaniem metod i narzędzi badawczych prowadzone były na terenie wskazanych przedszkoli, ile godzin tygodniowo ćwiczyły dzieci w ramach wymienionych form AF i czy badania prowadziła tylko Doktorantka, czy zespół badawczy?

W rozdziale III z czterema podrozdziałami w sposób przejrzysty dokonano analizy wyników badań własnych. Zostały one uporządkowane wg analiz dotyczących rozwoju somatycznego, motorycznego oraz umiejętności pływackich i zachowaniu badanych dzieci. Dobór metod statystycznych i ich interpretacja prawidłowy, świadczy o dobrym warsztacie naukowym Autorki. Przejrzystość tabel i wykresów wraz z konkretnym opisem ułatwia zrozumienie wielu analiz statystycznych, szczególnie w I części rozdziału. W drugiej bowiem od strony 80 analizę wyników utrudnia niezgodność numeracji tabel zawartej w tekście opisującym wyniki tabel oznaczonych innymi numerami. Np. tekst zamieszczony na str. 81 odnosi się do tabeli nr 28 nie do tabeli nr 25, jak zaznaczono, co powielane jest w dalszej części analiz. Dodatkowo dwa podrozdziały o tym samym numerze 3.2 – jeden zatytułowany: „Zmiany z poziomie motorycznym badanych dzieci w wieku przedszkolnym” (str. 56), którego brak w spisie treści oraz drugi – „Zmiany w poziomie umiejętności pływackich i zachowania badanych dzieci w wieku przedszkolnym” (str. 77) sugeruję uporządkować numerycznie.

Rozdział IV, w którym zawarto podsumowanie, dyskusję i wnioski stanowią pewnego rodzaju spójną całość, jednak zdaniem Recenzenta ta część pracy pozostawia pewnego rodzaju niedosyt w interpretacji wyników zawartych w „Dyskusji”. Autorka zestawia wyniki badań własnych tylko z czterema polskimi doniesieniami naukowymi (w tym dwa źródła tych samych autorów – Kotarska, Drohomirecka), które dotyczą badań jedynie dzieci przedszkolnych w Szczecinie i Wrocławiu. Dokonuje analizy porównawczej tylko sprawności fizycznej, a przecież w pracy przedstawiono również analizy związane z zachowaniem dzieci, ich postaw podczas zajęć czy wreszcie zmian w opanowaniu umiejętności pływackich.

I dlatego „Dyskusja” opisana na 5 stronach, na których przedstawiono 6 tabel, w których dokonano zestawienia wyników własnych z wynikami badań ze Szczecina i Wrocławia pozostawia pewien niedosyt. Przytoczenie większej liczby autorów, doniesień naukowych

również o zasięgu międzynarodowym, związanych z rozwojem somatycznym, motorycznym, z opanowywaniem umiejętności i zachowaniem dziecka (to co jest akcentowane w pracy) wskazując nawet tendencje światowe, uzupełniłoby dyskusję.

Rozumiem również Autorkę, która zapewne chciała dokładnie odnieść swoje wyniki badań do doniesień naukowych opartych na podobnej metodologii badań, co zasługuje na zaakcentowanie. Jednak dyskusja to również poszukiwanie pewnych zależności w szerszym kontekście, czego Recenzentowi zabrakło, a co częściowo zostało zawarte w podrozdziale 1.8 w części teoretycznej pracy. Nawiązując do szerszego interpretowania wyników badań własnych, interesuje mnie odniesienie się Autorki do podsumowania wyników dotyczących testów sprawności fizycznej dzieci pływających (str. 86), w którym wskazuje, że „...dziewczeta uzyskały we wszystkich próbach lepsze wyniki od chłopców”. Co może mieć wpływ na uzyskany wynik sprawniejszych dziewcząt i czy Doktorantka spotkała się z podobnymi wynikami innych autorów? Z reguły to chłopcy są aktywniejsi i sprawniejsi od dziewcząt i stąd moje pytanie.

Poza tym Autorka pracy niejako dwukrotnie wnioskuje – raz w podsumowaniu, szczegółowo odnosząc się do pytań badawczych, drugim razem we wnioskach – konkretniej odpowiadając na wskazane pytania. Czy aby jest to konieczne? Być może połączenie podsumowania z dyskusją jako całości, byłoby lepszą propozycją wskazania spójności i szerszej interpretacji problemu badawczego, a wnioski końcowe jedynie zawierałyby odpowiedzi na postawione pytania badawcze... Ale to tylko moje sugestie, pewne odpowiedzi, które pozostawiam do oceny Autorce pracy, która ma prawo wyrażać swoje zdanie, do którego gorąco zachęcam.

Część aplikacyjna zawarta na 52 stronach zasługuje na wyróżnienie. Autorski Program Pływaj 123! to znakomity, szczegółowo przygotowany zestaw ćwiczeń osvajających z wodą, prezentujący etapy nauki pływania dla dzieci od 3 miesiąca do 5 roku życia.

Program „Pływaj 123!”, w którym Autorka przedstawia szereg ciekawych propozycji nauczania pływania dzieci z uwzględnieniem najważniejszych aspektów rozwoju psychofizycznego zasługuje na rozpowszechnienie. Program uwzględnia metody stymulacji sensomotorycznej angażując zmysł wzroku, słuchu i dotyku podczas ćwiczeń motorycznych. Wykorzystując głównych bohaterów kreujących zabawy, ćwiczenia z dziećmi jak i ich rodzicami, Autorka aktywizuje w sposób atrakcyjny dziecko do nauki pływania i wspólnej zabawy. Opracowane karty tematyczne odpowiadające poszczególnym bajkom, opowieściom ruchowym, inscenizacjom przenoszą dziecko do świata jego wyobraźni, co stanowi znakomity przykład angażowania i zachęcania dziecka do aktywności fizycznej. Ta część aplikacyjna

zasługuje na wyróżnienie. Stanowi doskonały przykład realizacji nauki pływania w sposób niekonwencjonalny, ale jakże „porywający” dziecko do aktywnego działania. Opracowanie całego programu wraz ze wszystkimi szczegółami inscenizacji, planszami, muzyką, scenariuszem pokazuje zaangażowanie i pasję Autorki w kreowaniu zajęć ruchowych dla dzieci. Gratuluję pomysłu i ciągłego doskonalenia tego znakomitego przedsięwzięcia!

Ocena formalnej strony rozprawy

Strona formalna pracy została przygotowana rzetelnie. Jak w każdej natomiast pracy występują pewne nieścisłości, na które zwróciłam już uwagę, a które dotyczą m.in. zapisu kolejności nazwisk autorów w spisie piśmiennictwa. Dla przykładu w tekście na str. 14 (górny akapit) wpisano źródła autorstwa Drohomirecka i Kotarska z roku 2004, 2009 i 2010 ale w spisie piśmiennictwa odnajdziemy tylko źródło z roku 2004 i 2004a. Podobnie przytoczone w dyskusji źródło Bulińskiego i Bolacha z roku 2012 w tabelach o nr 33-38 nie zapisano w piśmiennictwie. W obu natomiast przypadkach źródła o przestawionej kolejności nazwisk odnajdziemy ww. spisie. Poza tym w zapisie piśmiennictwa oznaczając artykuł z monografii należy wpisać także jego tytuł oraz strony czego zabrakło w przypadku monografii redagowanej przez Skalika i Polechońskiego (2019), czy odwrotnie - wskazać redaktora monografii, którego zabrakło w zapisie artykułów samej Autorki Dysertacji - Szczepaniak (2011 i 2012) oraz jej współautorstwa: Węgrzyn i Szczepaniak (2014). Wskazane nieścisłości mają zachęcić Autorkę do większej uważności w przygotowaniu kolejnych doniesień naukowych, nie wpływają na ostateczną ocenę pracy, która zasługuje na pozytywne zaopiniowanie.

Uwagi końcowe i wniosek

Całość rozprawy należy ocenić pozytywnie. Przedstawiony w pracy problem badawczy jest interesujący i ważny, ze względu na obniżającą się sprawność i aktywność fizyczną dzieci. Został on opracowany prawidłowo, zgodnie z założeniami metodologicznymi. Sam natomiast proces przeprowadzenia badań w warunkach naturalnych obejmując 606 osób, nie należy do przedsięwzięć łatwych, tym bardziej, że Autorka wykorzystuje kilka narzędzi badawczych, co również należy podkreślić.

Na szczególną uwagę zasługuje autorski program „Pływaj 123!”, który ma duży potencjał aplikacyjny i powinien być rozpowszechniany jako jedna z koncepcji nauki pływania dzieci. Wskazane nieścisłości nie obniżają wartości pracy a mają na celu zachęcenie do dalszego doskonalenia warsztatu pracy Autorki i wspólnej dyskusji podczas publicznej obrony.

W związku z powyższym wnoszę do Wysokiej Rady Naukowej Instytutu Nauk o Kulturze Fizycznej Uniwersytetu Szczecińskiego o dopuszczenie mgr Wioletty Szczepaniak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Dorota Górecka". The signature is written in a cursive style with some flourishes.